

ДИСКУРСИВНІ АСПЕКТИ ПРОМОВИ НОВООБРАНОГО ПРЕЗИДЕНТА НІМЕЧЧИНИ
ЙОАХІМА ГАУКА

У дослідженні розглянуто політичний дискурс, який на початок XXI століття став однією із ключових форм існування мови. Виявлено, що мова та промова політика здійснюють реальний вплив на свідомість і поведінку цільової аудиторії, впливають на результати виборів, створюють певний імідж окремого політичного діяча чи партії. Зроблено спробу проаналізувати вербальні засоби новообраного президента Німеччини Йоахіма Гаука у першій промові, з якою він виступив на новій посаді одразу після складання присяги.

На початку XXI століття політичний дискурс став однією з ключових форм існування мови. Термін "політичний дискурс" найповніше відображає сутність політичної комунікації. Не дивно, що різні його аспекти останніми роками привертають пильну увагу дослідників, причому як політологів, соціологів, психологів, так і лінгвістів. Тому дослідження політичного дискурсу взагалі та вивчення будь-якого його аспекту зокрема залишається на сьогоднішній день актуальною темою. На сучасному етапі лінгвістика переживає становлення нової системи дисциплінарних ідей і уявлень, тобто нової парадигми, що визначається як когнітивна [1: 47]. Саме мова відіграє ключову роль у публічних виступах політичних лідерів, парламентських дебатах, дипломатичних переговорах, газетних і журнальних аналітичних статтях політичного характеру.

Останнім часом мова досліджується в єдності з національно-культурними, соціально-психологічними та індивідуально-особистісними чинниками. Кожна мова відображає певний спосіб сприйняття та пояснення дійсності, притаманний лише тому народові (нації), який є її носієм. Виявленню національної специфіки мови приділяли увагу мовознавці В. Жайворонок (1996, 2002, 2004, 2007), Ю. Караулов (2000), В. Кононенко (2001), Т. Радзівська (2001), О. Лисицька (2001), О. Шмельов (2002, 2004), В. Русанівський (2004), Г. Залізник (2005), Г. Межжеріна (2006), Т. Цив'ян (2006); зіставним аспектам функціонування – В. Кононенко (1996), М. Кочерган (2004), І. Голубовська (2004), тощо. Теоретичною основою дослідження слугували: положення теорії тексту та лінгвістики тексту (роботи І. Р. Гальперіна, О. А. Гончарової); положення теорії дискурсу (роботи Т. А. ван Дейка, Н. Д. Арутюнової); положення теорії комунікації та аналізу дискурсу (роботи О. Й. Шейгал, Т. А. ван Дейка, Ю. Хабермаса, О. С. Кубрякової); положення когнітивної лінгвістики (роботи О. В. Олександрової, Л. Л. Баранової, О. С. Кубрякової); положення порівняльної культурології (роботи Т. А. Комової, В. В. Червоних і т.д.).

Сучасна мовознавча література називає дещо різні функції мови, але всі науковці погоджуються в тому, що найважливішою є функція спілкування, адже спілкування людей – мовлення – це комунікативний та одночасно соціальний акт. Тобто, мова є живою адаптивною системою, що відбиває картину світу, яка змінюється щодня; вона є засобом формування певної картини світу в носіїв мови конкретного соціуму.

Метою даного дослідження є вивчення політичного дискурсу в німецькій лінгвокультурі.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачається вирішити такі **завдання**:

- 1) охарактеризувати політичне становище Німеччини останніх місяців;
- 2) прослідкувати механізми, за допомогою яких особистість політика проявляється в його промові;
- 3) виявити вербальні засоби політичної промови.

Об'єктом дослідження – є політична промова. У даній статті для аналізу була обрана перша промова Йоахіма Гаука, з якою він виступив на новій посаді президента Німеччини одразу після складання присяги, що виступає **предметом дослідження**. **Матеріалом** для аналізу слугували тексти, які фіксують на письмі зміст виступу.

Політичне життя Німеччини останнім часом привертає увагу широкі кола громадськості: внаслідок корупційного скандалу президент Крістіан Вульф, який керував країною лише 20 місяців, 17 лютого 2012-го року змушений був піти у відставку. Йоахім Гаук став компромісною фігурою, єдиним кандидатом на пост президента від правлячої коаліції у складі блоку ХДС/ХСС та Вільної демократичної партії Німеччини, а також від опозиції – соціал-демократів і "зелених". Цікавим є факт, що на президентських виборах 2010 року Гаук, якого підтримувала більшість населення, програв Вульффові, обраному Федеральними зборами, які складаються з представників політичної еліти.

18 березня 2012 року 72-річний Йоахім Гаук став 11-им президентом ФРН і найстаршим на момент обрання на цю вищу державну посаду в Німеччині. У тих політичних обставинах лідер лівих Гезіне Леч назвала Гаука "людиною з минулого, яка не знайшла шляху в майбутнє" [2], тому що розслідування злочинів "Штазі" не додали йому популярності серед Ліві партії – ідеологічної наступниці Компартії Східної Німеччини.

Філософ Петер Слотердаjk [3] очікує, що новообраний президент Йоахім Гаук з причин своєї "пастирської особистості" (aufgrund seiner "pastoralen Identität") найближчим часом багатьом людям буде "діяти на нерви" ("auf die Nerven gehen"). Він висловився таким чином: "Man kann sich gut eine katholische Reaktion vorstellen, eine atheistische Reaktion, eine antiautoritäre Reaktion. Wir tun zwar so, als wäre uns eine moralische Autorität im höchsten Staatsamt willkommen, aber sobald sie sich äußert, wird man sich gegen sie auflehnen" [3]. ("Можна собі добре уявити католицьку реакцію, атеїстичну реакцію, антиавторитарну реакцію. Хоча ми так діємо, як ніби

моральний авторитет був би бажаним на вищому державному посту країни, але як тільки він проявиться, проти нього повстануть чи будуть йому протидіяти") (тут і далі переклад наш. – Л. С.).

Але Йоахім Гаук користується широкою підтримкою населення. І хоча сам новообраний президент наголошує на тому, що він буде не в змозі задовольнити всі очікування людини і президентства ("Ganz sicher werde ich nicht alle Erwartungen an Person und Präsidentschaft erfüllen können"), опитування громадської думки називають його фаворитом симпатій німецьких громадян, "президентом німецьких сердець" ("Präsident der deutschen Herzen") [4]. Гаука підтримують правлячі й дві найбільші опозиційні партії, йому довіряють 80 % громадян Німеччини, адже Гаук хоче стати президентом усіх німців, тому він шукає відкритого діалогу з суспільством, не уникає обговорення гострих тем, зацікавлений у тому, щоб політики й політика слугували людям. До того ж, згідно з одним з опитувань, 79 % німців воліють бачити на посаді президента позапартійну фігуру, не залучену до політичного життя.

Політиків і громадян Німеччини хвилює питання, яким буде новообраний президент Німеччини, наскільки серйозно вплине на ситуацію в Німеччині обрання східного німця Йоахіма Гаука на посаду президента ФРН, чи зможе він виправдати надії багатьох німців, особливо зі Східної Німеччини. Спробуємо знайти відповіді на ці та інші питання в першій промові Йоахіма Гаука, з якою він виступив на новій посаді одразу після складання присяги.

Новий федеральний президент назвав головні пункти своєї діяльності на цій посаді. Він наголосив, що Німеччина повинна бути країною, яка поєднує демократію та справедливість. На його переконання, соціальна держава при цьому не повинна носити патерналістичний характер, вона має захищати й гарантувати права. В промові президента домінують добродійство, гідність, перевага: нім. *Gewissensfreiheit; Glaubensfreiheit; Meinungsfreiheit; Freiheit der Berufswahl; Versammlungsfreiheit; Verantwortung übernehmen; politische Kultur der Kritik, des Diskurses und des Dissenses; tiefgreifende zur Selbstverwirklichung befähigende Kraft, verantwortungsbewusste Bürger; zur Freiheit gehört Verantwortung; Selbsttranszendenz; Ermächtigung zur Eigenverantwortung; Verantwortung für andere übernehmen; die Freiheit ist mehr als nur Selbstverwirklichung; die Pointe der Freiheit liegt nicht bei der Selbstverwirklichung, sondern bei der Selbstüberwindung; das Vermögen, über sich selbst hinauszugehen; sich hinzugeben; sich womöglich gar aufzuopfern; Tradition des freiheitlichen Denkens; Respekt vor der Freiheit des anderen* [5].

Легко помітити, що ключовим словом промови Йоахіма Гаука є слово *Freiheit* "свобода / воля": "Ich beschwöre die Freiheit und habe Überzeugung, keine demokratische Wahl zu versäumen" [5]. ("Я присягаю свободі та маю переконання не нехтувати демократичними виборами"). У наступних словах президента відчуваємо важливість, активність і оцінку: "Freiheit erscheint als etwas, für das Menschen ihr Leben riskieren und sogar verlieren" ("Свобода виявляється тим, що люди ризикують своїм життям і навіть його втрачають"). Як президент, він не може думати про світ і країну без свободи / волі та відповідальності, адже це тісно пов'язане із задоволенням і радістю: "Vergnügen an der Freiheit". Гаук наголосив: "Ich werde mit all meinen Kräften und meinem Herzen Ja sagen zu der Verantwortung, die Sie mir heute gegeben haben" [5]. ("Я буду всіма моїми силами та серцем виправдовувати відповідальність, яку Ви дали мені сьогодні"). З одного боку, Гаук зазначив зв'язок між свободою та справедливістю: "Свобода є необхідною умовою справедливості" ("Freiheit ist eine notwendige Bedingung von Gerechtigkeit"). З іншого боку, "прагнення до справедливості має важливе значення для збереження свободи" ("das Bemühen um Gerechtigkeit ist unerlässlich für das Bewahren von Freiheit"). При цьому варто зазначити здатність президента розмірковувати: "Freiheit ist gewiss nicht alles, aber ohne Freiheit ist alles nichts" [5]. ("Свобода, звичайно, – не все, але без свободи все – це ніщо"). Про розсудливість, розумність, розважність президента можна стверджувати також через вживання дієслова *etwas reflektieren* "аналізувати в думках".

Відповідальність і свобода – це ті цінності, яким відданий Йоахім Гаук. Він не лише пережив, але й зробив свій внесок у зародження й зміцнення громадянського суспільства в умовах тоталітарної держави. "Диктатура, яка цілковито поглинає людину", як він сам раніше сказав, була повалена. Для нього це стало ключовою подією в житті, адже погляди Йоахіма Гаука формувалися під впливом непростого життя у Східній Німеччині, де панував режим партійної диктатури. У НДР, диктатурі, яка зневажала громадянськими свободами, він боровся за головні права громадян. Не зважаючи на вік, новообраний президент сповнений сил та енергії, про це можна стверджувати через його промову: нім. *"Freiheit...zu gründen; sich das Geschenk verdient haben; tiefgreifende zur Selbstverwirklichung befähigende Kraft; Freiheitsverlangen; Freiheit ergreifen; Freiheit lockt das Schöpferische in uns hervor; zur Selbstständigkeit verlocken; sich selbst etwas befehlen; über sich selbst hinauswachsen können; nach eigenen Zielen und Werten selbst bestimmen können; den alten Dualismus zwischen innerer Freiheit und äußerer Unterordnung hat er hinter sich gelassen"* [5]. Під дуалізмом тут мається на увазі контраст, протиставлення, пов'язане з багатовіковим німецьким розумінням стану: з одного боку, федеральний президент подумки є вільним, однак своє життя повинен підпорядковувати державі.

Сьогодні 72-річний Гаук закликає жителів демократичної Німеччини відстоювати свої права й брати участь у політичному житті країни. Він засуджує політичну апатію і вважає, що громадяни повинні активніше втручатися в політику. На його думку, це – запорука прогресу, це робить політику більш передбачуваною й зрозумілою людям.

Гаук звернувся до народу та політиків йти до демократії не на відстані: "Ich empfinde mein Land als Land des Demokratie-Wunders" ("Я відчуваю, що моя країна – це країна демократичного дива"). Зменшення довіри до демократичних інституцій серед громадян, їхня низька виборча активність викликають занепокоєння в нового президента: "Wir haben alle nichts von einer Distanz zwischen Regierenden und Regierten" ("Ми всі проти дистанціювання між правлячими та тими, ким правлять"). "Annäherung von Regierenden und der Bevölkerung sollen mitwirken", – зазначив Гаук і закликав обидві сторони йти на зближення одне з одним. Гаслом можуть стати слова "Die Demokratie ist stärker als ihre Feinde" [5]. ("Демократія сильніша, ніж її вороги").

У своїй промові Гаук висказав також прихильність до Європи. Саме під час кризи " ... müssen wir mehr Europa wagen" ("ми повинні наважитися на Європу"), – сказав глава держави. Він попросив народ і політиків довіряти його особі та його адміністрації.

Тут варто ще раз наголосити: основні теми промови новообраного президента – демократія та справедливість, воля, відповідальність і свобода – не заготовлені Йоахімом Гауком заздалегідь, спеціально для ролі федерального президента. Ці теми домінують у його житті, це його власні переконання, які він виніс із власного досвіду. Як пастору в НДР йому неодноразово доводилося поставати перед вибором: підкоритися системі чи протистояти їй. "Wir sind das Volk!" ("Народ – це ми!") – в цьому гаслі громадянського руху, до якого належав і Гаук, міститься вимога: поверніть нам наші права.

Інтеграція, фінансова криза та зовнішньополітичний курс ФРН теж турбують президента: нім. "Probleme der Integration, Finanzkrise, Staatsverschuldung, schwächender Euro, Schuldenberge, Rechtsradikalismus, Energiewende, Kinderarmut, Rentenfinanzierungsloch" [5]. Він прагне зблизити звичайних громадян і політиків. Лише в тому випадку, якщо ті та інші зрозуміють свою відповідальність перед суспільством, можна в довгостроковій перспективі забезпечити розвиток демократії, правової держави та громадянських свобод: нім. "Freigeist im Amt, kein Menschenbild soll verbindlich gemacht werden, Verantwortung für andere übernehmen, Bereitschaft zur Selbstbegrenzung, Selbstachtung des freien Menschen, freie Handeln, Freiheitsbewusstsein, seine eigenen Gedanken machen, freiheitliches Denken, nach eigenen Zielen und Werten selbst bestimmen können, Kraft zur Selbsttranszendenz" [5].

Політики очікують від Йоахіма Гаука, що він відновить довіру й повагу до посади федерального президента, які похитнулися після відставок його попередників, адже новий уряд – це завжди нові сподівання. У свою чергу, громадяни Німеччини сподіваються, що Гаук захищатиме їхні інтереси: виступатиме за соціальну справедливість, підтримку інституту родини й подальше зближення заходу й сходу Німеччини через 22 роки після об'єднання країни.

Кожен політик як мовна особистість змінюється в часі, тому її необхідно розглядати в динамічному розвитку. Дослідження можливо продовжити, розширивши поле розглянутого матеріалу. Планується взяти тексти інших виступів Йоахіма Гаука, а також федерального канцлера Німеччини Ангели Меркель та проаналізувати їх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Берестнев Г. И. О "новой реальности" языкознания / Г. И. Берестнев // Филологические науки. – 1997. – № 4. – С. 47–55.
2. Letsch Gesine. Mit christlichem Optimismus an die Spitze des Staates [Електронний ресурс] / G. Letsch. – Режим доступу : <http://www.dw.de/> (20.03.2012).
3. Sloterdijk Peter. Gauck wird wegen pastoraler Identität viele Nerven [Електронний ресурс] / P. Sloterdijk. – Режим доступу : <http://www.welt.de> (03.03.2012).
4. Safranski Rüdiger. Er ist so frei / R. Safranski // Die literarische Welt : ein Journal für das literarische Geschehen. – № 10. – 10. März 2012. – 90 S.
5. Gauck Joachim. Euer Hass ist unser Ansporn [Електронний ресурс] / J. Gauck. – Режим доступу : www.welt.de/politik/deutschland/article13941204 (18.03.2012).

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Berestev G. I. O "novoi real'nosti" yazykoznaniiia [On the "New Reality of the Linguistics"] / G. I. Berestev // Filologicheskie nauki [Philological Sciences]. – 1997. – № 4. – S. 47–55.
2. Letsch Gesine. Mit christlichem Optimismus an die Spitze des Staates [Elektronnyi resurs] / G. Letsch. – Rezhym dostupu : <http://www.dw.de/> (20.03.2012).
3. Sloterdijk Peter. Gauck wird wegen pastoraler Identität viele Nerven [Elektronnyi resurs] / P. Sloterdijk. – Rezhym dostupu : <http://www.welt.de> (03.03.2012).
4. Safranski Rüdiger. Er ist so frei / R. Safranski // Die literarische Welt : ein Journal für das literarische Geschehen. – № 10. – 10. März 2012. – 90 S.
5. Gauck Joachim. Euer Hass ist unser Ansporn [Elektronnyi resurs] / J. Gauck. – Rezhym dostupu : www.welt.de/politik/deutschland/article13941204 (18.03.2012).

Матеріал надійшов до редакції 21.06. 2012 р.

Смирнова Л. Д. Дискурсивные аспекты политической речи новоизбранного президента Германии Йоахіма Гаука.

В исследовании рассматривается политический дискурс, который в начале XXI века стал одной из ключевых форм существования языка. Выявлено, что язык и речь политика оказывают реальное влияние на сознание и поведение целевой аудитории, влияют на результаты выборов, создают определенный имидж отдельного политического деятеля или партии. Сделана попытка проанализировать вербальные средства новоизбранного президента Германии Йоахіма Гаука в первой речи, с которой он выступил в новой должности сразу после принятия присяги.

Smyrnova L. D. Discourse Aspects of the Joachim Gauck's Political Speech, the Newly Elected President of Germany.

The article speculates on the problems of the political discourse that has become one of the key forms of the language existence. It is found out that the language and speech can deeply influence on the public conscience and the behaviour of the audience, have impact on the election results, create some special image of the politician himself and the party in general. The verbal means by Joachim Gauck, the newly elected president of Germany, used in his inaugural speech, are analyzed.